

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA‘LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

JIZZAX DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

**PEDAGOGIK OLIIY TA‘LIM MUASSASALARIDA TA‘LIM JARAYONINI
TASHKIL ETISHDA AMALIYOT BILAN UZVIYLIGINI TA‘MINLASH
MASALALARI**

**Respublika miqyosidagi ilmiy va ilmiy-texnik konferensiya
2024-yil, 15-oktyabr**

**Republic-wide scientific and scientific-technical conference
ISSUES OF ENSURING INTEGRATION WITH PRACTICE IN
ORGANIZING THE EDUCATIONAL PROCESS IN INSTITUTIONS OF
PEDAGOGICAL HIGHER EDUCATION**

October 15, 2024

1974 2024
**Республиканскую научно-техническую конференцию на тему
«РОЛЬ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНОГО ПРОЦЕССА
ВЗАИМОСВЯЗИ С ПРАКТИКОЙ В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВЫСШИХ
УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ»,
которая состоится 15 октября 2024 года**

JIZZAX – 2024

kuchayadi va bu jarayon talabalarga o'ta qimmatli bilim va ko'nikmalarni taqdim etadi. Ta'lim sohasidagi bu o'zgarishlar boshqaruvning yangi avlodlarini tarbiyalashda muhim rol o'ynaydi.

5. Talabalar fikri: Bo'lajak mutaxassislarning o'z fikrlarini, ehtiyojlarini va kutgan natijalarini inobatga olish, ularning tajribasiga asoslanib tahlil o'tkazish muhim ahamiyatga ega. Bu esa ta'limning sifatini oshirish va mutaxassislarni mehnat bozorining talablariga moslashtirishga yordam beradi.

Bo'lajak mutaxassislarning ehtiyojlari va kutgan natijalarini inobatga olish hamda ularning tajribasiga asoslanib tahlil o'tkazish, ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishga katta hissaga ega. Shu orqali ta'lim tashkilotlari talabalar qiziqishini va istaklarini qondiruvchi, zamonaviy va dolzarb dasturlarni taqdim etishlari mumkin. Bu nafaqat talabalar uchun, balki mehnat bozorida ular uchun afzallik yaratadi.

6. Maqsadlar va natijalar: Ta'lim jarayonining maqsadlari aniqlanishi kerak - bo'lajak mutaxassislardan nimalar kutilmoqda? Ularning bilimlari va ko'nikmalari kelajakdagi ish faoliyatlariga qanday ta'sir qiladi? Ta'lim jarayonining asosiy maqsadlari bo'lajak mutaxassislarning malakasini oshirish, ularning nazariy bilimlarini mustahkamlash va amaliy ko'nikmalarini rivojlantirishdan iborat.

Ta'lim jarayonining maqsadlari aniq belgilanishi bo'lajak mutaxassislarning o'z sohasi bo'yicha keng bilim va chuqur ko'nikmalarga, shuningdek, shaxsiy rivojlanish qobiliyatiga ega bo'lishini ta'minlaydi. Bu esa ularning kelajakdagi ish faoliyatiga ijobiy ta'sir qiladi va ularni mehnat bozorida muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam beradi.

7. O'qitishni baholash tizimi: O'qitish jarayonida baholashning samaradorligi, talabalarni rag'batlantirish mexanizmlari ham muhimdir.

Baholashning samaradorligi va rag'batlantirish mexanizmlari ta'lim jarayonidagi muhim elementlardir. Obektiv va tizimli baholash talabalarning bilim darajasini real ravishda aniqlashga yordam beradi, rag'batlantirish esa ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirib, yuqori natijalarga erishishiga xizmat qiladi. Shu yo'l bilan talabalarning muvaffaqiyatli karerasiga ham poydevor yaratiladi.

Ushbu jihatlarni tahlil qilish orqali bo'lajak mutaxassislarning boshqaruv bilim va ko'nikmalarini shakllantirish holatini yaxshiroq tushunish mumkin bo'ladi va zaruriy takliflar ishlab chiqilishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Muslimov N.A. Bo'lajak kasb ta'limi o'qituvchilarini kasbiy shakllantirish. Monografiya. – T.: “Fan”, 2004. – 126 b.
2. Sharipov Sh.S. Kasbiy ta'lim pedagogikasi. – T.: TDPU, 2005. – 54 b
3. Abduraxmonov Q.X., Xolmo'minov Sh.R., Xayitov A.B., Akbarov A.M. “Personalni boshqarish” (Darslik) – T.: TDIU
4. G.Abduraxmonova Inson resurslarini boshqarish. 2021 – yil

NAZARIYA VA AMALIYOT UYG'UNLIGIGA ASOSLANGAN TA'LIM JARAYONINI TASHKIL ETISHDA KOMPETENTLI YONDOSHUVNING AHAMIYATI

Mirzakarimov Ergashboy Mirzaboyevich

Farg 'ona politexnika instituti, dotsenti

ergashboy.mir@mail.ru

Fayzullayev Jamshid Ismoiljonovich

Farg 'ona politexnika instituti, p.f.d(PhD)

fayzullayev4748@gmail.com

Annotatsiya:

Ushbu maqolada nazariya va amaliyot uyg'unligiga asoslangan ta'lim jarayonini tashkil etishda bilimli ta'lim yondoshuvidan kompetentlikka yo'naltirilgan ta'lim tizimiga o'tish hamda

bitiruvchilarda egallanishi ko'zda tutilayotgan kasbga doir shaxsiy xususiyatlarni shakllantirishda kompetentli yondoshuvning ahamiyati bayon qilingan.

Kalit so'zlar: bilim, izlanish, muhandis, kadrlar, ta'lim, texnika, talaba, kompetentli, yondoshuv, fundamental, o'qituvchi

Respublikamizda so'nggi yillarda muhandis kadrlar tayyorlashning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, ta'lim sohasini rivojlantirish, yangicha fikrlovchi, mustaqil faoliyat yurita oladigan muhandis kadrlar tayyorlash sifatini oshirish, xorijiy hamkorlar bilan qo'shma fakul'tetlar, filiallar ochish va ularning moddiy texnik bazasini shakllantirishning me'yoriy asoslari yaratildi. "Uzluksiz ta'lim tizimini yanada takomillashtirish yo'lini davom ettirish, pedagog va mutaxassislarining malaka darajasini yuksaltirish; ish beruvchilarning ehtiyojlariga javob beradigan mutaxassisliklar bo'yicha kadrlar tayyorlash hamda oliy ta'lim tizimi faoliyatining sifati va samaradorligini oshirish" ustuvor vazifa etib belgilandi [6].

Jamiyatning taraqqiy ettirish bosqichida «bilimli» ta'lim yondoshuvidan kompetentlikka yo'naltirilgan ta'lim tizimiga o'tish hamda bitiruvchilarda egallanishi ko'zda tutilayotgan kasbga doir shaxsiy xususiyatlarni shakllantirish dolzarb pedagogik muammolardan biri sifatida qaralmoqda.

Ta'lim muassasalarida ta'lim olish jarayoni texnika oliy ta'lim muassasalari talabalar uchun insonning mehnat faoliyati natijalarini samarali amalga oshirish kabi, kasbiy kompetentlikni fundamental va kasbiy bilim, ta'lim sifati-samaradorligi, kompetentlik yondoshuv asosida rivojlantirish hamda o'z-o'zini takomillashtirishning eng maqbul davridir. Bo'lajak muhandislar ushbu jarayonda bilimlarni jamlash, saqlash, kompetensiyalarning mantiqiy tuzilmasini yaratish va istiqbolda kasbiy faoliyatini tashkil etishda ulardan samarali foydalanish kabi holatlarni o'zida mujassam ettiradi [1].

Ta'lim sifatini oshirish - bu bugungi kunda butun jahon hamjamiyatidagi eng dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Uni hal etish uchun esa, ta'lim mazmunini modernizatsiyalash, ta'lim jarayoni texnologiyalarini va so'zsiz ta'limning yakuniy maqsadini qayta ko'rib chiqish talab etiladi [1].

Jamiyatning texnika va texnologiyalari shiddatlik bilan rivojlanib borishi bir paytda, bugungi oliy ta'lim muassasalari talabalarining jamiyat talablaridan kelib chiqib kasbiy faoliyatlari bo'yicha yuzaga keladigan yangi-yangi sharoitlarga moslashish ko'nikmasiga ega bo'lish hamda bo'lajak muxandislarining kasbiy-ilmiy faoliyatida kasbiy tayyorgarlik darajasini, ilmiy tafakkurini rivojlanib borish uchun kun sayin o'z bilimlarini takomillashtirib borishlariga harakat qilishlarini talab qiladi [2]. Bu esa bo'lajak muxandislarni mustaqil izlanish orqali tadqiqotchilik qobiliyatlarining rivojlanishiga, kasbiy hamda hayotiy muammolarni mustaqil yechib unga ijodiy yondashishga o'rgatish zaruriyatini keltirib chiqaradi. Shuning uchun oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak muxandislarni tayyorlash, ayniqsa texnika va texnologiyalardagi o'zgarishlarga moslasha oladigan, keng dunyoqarashga ega mutaxassislarni tayyorlashga imkon beruvchi tabiiy-ilmiy turkumdagi fanlar doirasida texnika oliy ta'lim muassasalari talabalarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish muxim va dolzarb xisoblanadi.

Biz ta'lim deyilganda o'qituvchi bilan o'quvchilar orasidagi ongli va maqsadga tomon yo'naltirilgan bilishga doir faoliyatni tushunamiz. Har qanday ta'lim o'z oldiga ikkita maqsadni qo'yadi [3].

1) Talabalarga dastur asosida o'rganilishi lozim bo'lgan zarur bilimlar sistemasini berish.

2) Talabalarga metodologik yondoshuvlardan biri xisoblangan kompetentli yondoshuv asosida fundamental va kasbiy bilimlarni berish orqali ularning kreativlik, mantiqiy fikrlash qobiliyatlarini xamda kasbiy kompetentligini rivojlantirish.

Xar bir pedagog talabalarga ta'lim jarayonida o'rgatilayotgan tushunchalarni psixologik, pedagogik va didaktik qonuniyatlar asosida tushuntirishiga biz ko'rib o'tgan yuqoridagi ikki maqsad amalga oshadi. Buning natijasida talabalar ongida bilish deb ataluvchi psixologik jarayon hosil bo'ladi.

Oliy ta'lim muassasalarining bitiruvchilarini tayyorlash sifatini boshqarishning konseptual muhim usullaridan biri - ta'lim mazmunini takomillashtirishda kompetentli yondoshuvni amalga oshirish xisoblanadi. O'quv jarayonini tashkillashtirishda kompetentli yondashuv oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilarining o'zlashirilgan bilimlarini amaliy tadbqiqiga doir masalalarni yechimini tadbqiq qilishga tayyorgarliklarini metodologik ko'rsatkichi sifatida aniqlashtiriladi [6].

Texnika oliy ta'lim muassasalari talabalarining kasbiy kompetentligini rivojlantirish bo'lajak muxandislarni kasbiy faoliyatda o'zlashtirilgan bilimlardan samarali foydalanish borasidagi malakalarining mustahkamlanishini ham ta'minlaydi. Shu bilan birga kasbiy faoliyatdagi nazariy va amaliy masalalarni yechish, adabiyotlar bilan mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish, muhandis-texnik masalalarini yechish ko'niklarini hamda kasbiy mazmundagi masalalarni yechish malakalarini rivojlantirishga yordam beruvchi bilim, ko'nikma va malakalarni rivojlantirishni ham ta'minlaydi.

Respublikamizda, bugungi kunda, oliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan modernizatsiyalash jarayoni va tub islohotlar bir-biriga uzviy bog'liq bo'lgan quyidagi ikki omil bilan shartlashilgan:

- 1) ta'limning «bakalavr- magistr» ikki bosqichli tizimiga o'tish;
- 2) bo'lajak mutaxassisni kasbiy tayyorlash jarayoniga kompetentli yondoshuvni joriy etish.

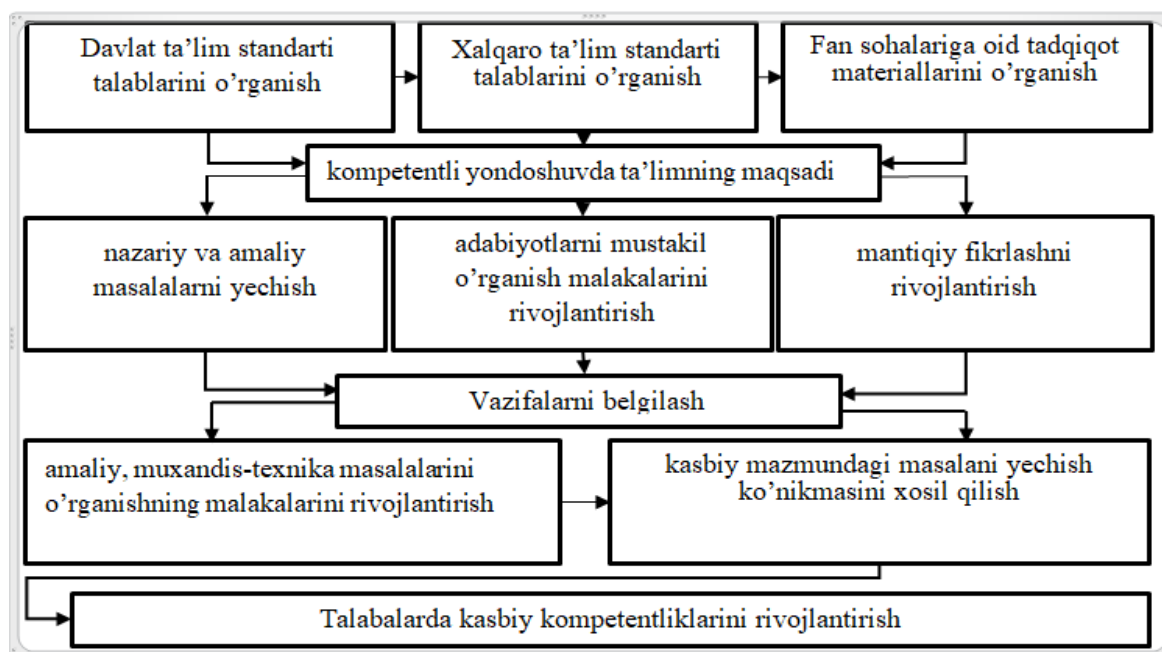
Qayd etilgan omillar orasida bo'lajak muxandislarni, xususan tayyorlashda ikkinchi yondoshuv asosiy rol o'ynaydi. Chunki, oliy ta'lim muassasasida ta'lim olish vaqtida talaba kompetentli yondoshuvni amalga oshirishning ob'ekti bo'lib hisoblanadi [5].

Kompetentli yondoshuvning ta'lim tizimiga joriy qilinishi ta'limning maqsadi, mazmuni, o'qitish shakli, vositalari va usullari, pedagogik texnologiyalari, hamda ta'lim beruvchi bilan ta'lim oluvchi o'rtasidagi o'zaro munosabatlaridagi o'zgarishlarni tadbqiq qilishga asos bo'ladi. Jumladan, «bilimli» yondoshuvda ta'lim maqsadi ta'lim oluvchidan har bir fandan alohida bilim, malaka va ko'nikmalarni shakllantirishga yo'naltiradigan bo'lsa, «kompetentli» yondoshuvda ta'lim oluvchida fanlar bo'yicha integrallashgan bilim, malaka va ko'nikmalarni shakllantirishga qaratiladi.

Ta'limda kompetentli yondoshuvni amalga oshirishning yetakchi g'oyasi shundan iboratki, bitiruvchilarda kompetentsiyalar majmuasini shakllantirish ular egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va malakalar majmuasi bilan aniqlanuvchi oliy ta'lim muassasasiga an'anaviy bo'lgan maqsadga to'laqonli mos kelmaydi.

Kompetentli yondashuv bu ta'lim maqsadlariga ustuvor yo'nalganlik: o'zlashtirish, o'zini-o'zi aniqlash, o'zini-o'zi aktuallashtirish, ijtimoiylashuv va individuallikni rivojlantirish. Mazkur maqsadlarga erishishning instrumental vositalari sifatida tub yangi birliklar: kompetentlik, kompetentsiya xizmat qiladi.

Ta'limda kompetentli yondashuv "bilimli" yondashuvni rad etmaydi, balki "bilimli" yondashuv asosida shakllanadi va o'quv jarayonining asosiy tashkil etuvchisi bo'lib xizmat qiladi [4]. Kompetentsiyaviy yondashuv talabaning fundamental bilimlarni kasbiy faoliyatda qo'llay olish qobiliyatining rivojlantiradi. Bulardan kelib chiqib, oliy ta'lim muassasalarida kompetentli yondashuv asosida ta'lim maqsadining modeli shakllantirildi (1-rasm)

1-rasm. Kompetentli yondoshuvda ta'limning maqsadi modeli

Yuqorida ifodalanganlarni umumlashtirib, kompetentli yondashuv ta'limning uzluksizligi, uning fundamentalligini ta'minlashning muhim sharti hisoblanishini, mazmun hosil qiluvchi birlik esa, nazariya va amaliyot uyg'unligiga asoslangan ta'lim jarayonini tashkil etishda kompetentli yondoshuvning aniq maqsadi sifatida xizmat qilishini ta'kidlaymiz.

Adabiyotlar:

1. Faizullayev, J., Mirzakarimov, E., Mamayusupov, J., Tillaboyev, B., & Tillaboyeva, G. (2024). Methods of teaching fundamental sciences based on the integration of information and pedagogical technologies. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 538, p. 05012). EDP Sciences.
2. Исмоилджанович Ф.Д. (2022). Развитие профессиональной компетентности студентов технических высших учебных заведений на основе деятельностного подхода. *Central asian journal of mathematical theory and computer sciences*, 3(10), 102-107.
3. Mirzakarimov E. M., Fayzullaev J. I. Method of teaching the integration of information and educational technologies in a heterogeneous parabolic equation //scientific bulletin of namangan state university(2019).T.1.№5.–С.13-17J.I
4. Kukalová, G., Ibragimova, R., Fayzullayev, D., Narmanov, O., & Nazarova, L. (2024). Axiological approach in ESG education. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 538, p. 05005). EDP Sciences
5. Madaliev, M., Usmonov, M., Fayzullaev, J., Khusanov, Y., Radjapov, K., Sattorov, A., & Jalilov, I. (2024). Numerical study of 2D and 3D flow after NASA 4412 airfoil. In *E3S Web of Conferences* (Vol. 538, p. 01012). EDP Sciences
6. Fayzullayev, J. (2023). Axborot va pedagogik texnologiyalar integratsiyasi asosida fundamental fanlarni rivojlantirish istiqbollari. *Engineering problems and innovations*, 1(Спец. вып. 1), 39-43.

NODAVLAT TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUV JARAYONINI TASHKIL QILISH ZARURATI

Akmalova Mohinur

*Jizzax davlat pedagogika universiteti
Maktab menejmenti kafedrası o'qituvchisi, PhD*

Yoqubjonova Muxlisa

*Jizzax davlat pedagogika universiteti
Ta'lim muassasalarining boshqaruvi magistranti*

Annotatsiya:

Maqolada nodavlat ta'lim muassasalarida o'quv jarayonini tashkil qilishning mazmun mohiyati hamda davlat ta'lim muassasalarini malakali kadrlar bilan ta'minlash, pedagog kadrlarning moddiy ta'minotini kuchaytirish masalalari ham keltirilgan.

Kalit so'zlar: *nodavlat ta'lim muassasalari, kadrlar salohiyati, o'quv jarayoni, ta'lim tizimi*

Mamlakatimizda kadrlar tayyorlashning sifat darajasini oshirish, xalqaro standartlar asosida oliy malakali mutaxassislar tayyorlash uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish, har bir oliy ta'lim muassasasini jahonning etakchi ilmiy-ta'lim muassasalari bilan yaqin hamkorlik aloqalari o'rnatishi, o'quv jarayoniga xalqaro ta'lim standartlariga asoslangan ilg'or pedagogik texnologiyalar, o'quv dasturlari va o'quv-uslubiy materiallarini keng joriy qilish, talabalarning zamonaviy kasbiy bilimlari va qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari. Harakatlar strategiyasining ustuvor yo'nalishlariga muvofiq oliy ta'lim darajasini sifat jihatidan oshirish va tubdan takomillashtirishning asosiy vazifalari sifatida belgilandi. Shu nuqtai-nazardan zamon talablari asosida o'quv jarayonini tashkil etishning pedagogik mexanizmlarini yanada takomillashtirish muhim o'rin tutadi.

Jumladan, bugungi kunga kelib mamlakat miqyosida ta'lim-tarbiya, ilm-fan, tizimlarini tubdan, bosqichma-bosqich isloh qilish zaruriyati sezilib, paysalga solib bo'lmaydigan, bu ishni izchil va tizimli bajarishga kirishilgani hammaga ma'lum. Jamiyatimizning ijtimoiy-iqtisodiy hayotida ro'y berayotgan tub o'zgarishlar davlatimizning oldiga ta'lim tizimini rivojlantirish bilan bog'liq muhim masalani qo'ydi.

Respublikada amalga oshiralayotgan o'zgarishlarning asosiy maqsadi va harakatlantiruvchi kuchi – inson, uning barkamol rivojlanishi hisoblanadi. Bizning asosiy maqsadimiz ta'lim jarayonini shaxsning hayotiy qiziqishlarini qondirishga, umumiy madaniyatini shakllantirishga, uning jamiyat hayotida moslashuvi, ta'lim va kasbiy dasturlarni ongli ravishda tanlay olishi hamda o'zlashtira olishga qaratilgan. Bu borada uzluksiz ta'lim tizimining muhim bo'g'ini hisoblangan oliy ta'limning ahamiyati beqiyosdir. Talabalar bilan o'quv-tarbiya jarayonida qisqa vaqt ichida mavzuni tizimli, tushunarli tarzda etkazish, fan asoslarini puxta o'rgatish, muayyan faoliyat yuzasidan ko'nikma va malakalarni hosil qilish, hamkorlik asosida o'qitish, talabalar faoliyatini nazorat qilish, yuksak pedagogik mahorat bilan ta'lim jarayoniga nisbatan yangicha yondashuvni talab etadi. Bir so'z bilan aytganda qisqa vaqt ichida yuksak natijalarga erishish, talabalarda mustaqil, erkin va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish hamda ularning o'z imkoniyatlarini, is'tedodlarini ro'yobga chiqara olishlari uchun zarur shart-sharoitlarni yaratishdir. Bu esa ta'lim jarayoni o'quv ishlarni maqsadli tashkil etishligini taqazo etadi.

So'nggi yillarda yurtimizda ta'lim tizimiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Davlat ta'lim muassasalarini malakali kadrlar bilan ta'minlash, pedagog kadrlarning moddiy ta'minotini kuchaytirish yo'lida ko'plab ishlar olib borilmoqda. Ma'nan yetuk, ilg'or davlatlar vakillari bilan bemalol raqobatlasha oladigan yoshlar avlodini shakllantirish yurtimizning asosiy maqsadlaridan biriga aylangan.

Shu o'rinda bugun jahon standartlariga javob beradigan nodavlat ta'lim tashkilotlarini ko'paytirish va ushbu ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini yuqori samaradorlikka ko'tarish talab etilmoqda.